

Bestaat er in het Vlaamse theater zoiets als de generatie van de Tachtigers?

Rudi Laermans bekijkt het begrip generatie sociologisch en psychoanalytisch.

Het gaat om kunstwerken en niet om kunstenaars, om prestaties en niet om generaties.

Vaders en zonen

1.

Zoveel lijkt zeker, althans vanuit sociologisch oogpunt: generaties verschillen van leeftijdsgroepen of cohortes. Een generatie wordt immers voor alles gekenmerkt door een gemeenschappelijke geschiedenis, een collectief gedeeld geheel van voorbije ervaringen. Ze weet zich deels zelfbewust, deels in de ogen van anderen ('onbewust') gebonden door een verleden dat haar blijvend tekent. Dat iemand bij voorbeeld tot 'de generatie van mei 68' behoort, valt af te lezen aan opvattingen, uiterlijke gebaren, zegswijzen of – algemener – *manières de faire* die in het heden een blijkbaar beslissende groepservaring uit het verleden actualiseren. Leden van een generatie torsen kortom het gewicht van de geschiedenis in de vorm van een altijd opake 'doorwerking' in hun eigen leven. Men is *ongewild* trouw aan een historisch plaatsbare jeugdervaring – aan een revolutie of een oorlog, of simpelweg aan het feit dat men opgroeide in de periode dat de rock-'n-roll doorbrak.

Alles welbeschouwd wijst het bestaan van generaties dus op het voorkomen van kleine of grote collectieve trauma's. Generaties zijn er dan ook uitsluitend in retrospectief. Want alleen *a posteriori*, nadat 'de feiten' effectief in historische gebeurtenissen zijn veranderd, wordt duidelijk dat de kwestieuze evenementen voor een grote groep mensen letterlijk levensbelangrijk waren – en blijven. Dat men tot een generatie behoort, of als zodanig wordt gepercipieerd, is daarom steevast een teken van veroudering: generationeel gedrag is *dateerbaar*. En niet zelden betekent dat ook: *'being out'*.

2.

Generaties zijn er in vele varianten, al naargelang het gebruikte historische ijkpunt

en de gebezigde invalshoek (politiek, artistiek, economisch,...). En hier begint de arbitrariteit. Het lijkt er immers meer dan eens op dat generaties naar believen vallen te construeren, en wel doorheen communicaties *over* bij voorbeeld 'de nix-ers' of – in het discours over de Vlaamse podiumkunsten – 'de tachtigers'.

Iedere generatie is een soort van vaststelling-na-de-feiten, maar die feiten zijn altijd ook een kwestie van selectieve waarneming. Om dan alsnog enig houvast te hebben, lijkt het mij een minimale eis dat effectief wordt aangetoond dat de besproken generatie een zekere ervaring deelt die haar leden duurzaam stempeelt. Anders kan maar beter over een voorbije subcultuur, een historische stijlgemeenschap, een artistieke stroming,... worden gesproken. Tegelijk is het gangbare, onzuivere gebruik van de uitdrukking generatie op zich hoogst veelzeggend. In het geding is namelijk niet alleen een discursieve strategie, gericht op het aandikken van de verschillen tussen leeftijdsgroepen en *de constructie van generatiekloven of -conflicten*. Dit soort van strategie doet zich zeer vaak gelden, vooral wanneer jongeren de macht of het gezag van ouderen in vraag stellen. Het mag daarom verre van toevallig heten dat in Vlaamse theater- en dansmiddens vooral jongere podiumkunstenaars het over 'de generatie van de jaren tachtig' hebben. Want die is oud en 'dus' *out*, en vooral *established*, voorzien van goede papieren en voldoende overheidssubsidies. Minstens even interessant is echter het impliciete 'familialisme' van het vage en tegelijk polemische gebruik van het woord generatie. Want bij het ommunten van loutere leeftijdsverschillen in een generatiekloof wordt meer of minder onbewust altijd ook een symbolische oudermoord begaan. De nadruk op het onderscheid tussen 'wij' (de

jongeren) en 'zij' (de ouderen) wordt door een ambivalent gevoel van nabijheid, van verwantschap en afstamming gevoeld. Zoals in elk gezin zit men als het ware *tè dicht* op elkaar en moeten daarom de onderlinge verschillen worden aangescherpt.

De constructie van een generationeel onderscheid heeft kortom altijd ook te maken met het bevechten van zoiets als eigenheid – van een distinctieve identiteit – via 'alterisering'. De ouderen veranderen in Anderen: ze behoren tot 'een andere generatie', waarmee men zelf niks meer heeft te maken. Vandaar is het nog maar een kleine stap richting demonisering: de geconstrueerde Andere staat de realisatie van 'onze eigenheid' in de weg, 'de oudere generatie' verhindert dat 'wij' ons politiek, intellectueel of artistiek talent ontplooiën. Natuurlijk wordt dat allemaal niet met zoveel woorden gezegd. Maar het klinkt wel mee in nogal wat uitspraken van jongere podiumkunstenaars over 'de tachtigers' (over Fabre, De Keersmaeker, Lauwers, Kaaitheater,...). De woorden zijn doortrokken van *het generationele machtsfantasma* ('de ouderen hebben méér dan wij'), het discursieve of symbolische wordt onbewust door een imaginaire voorstelling gearticuleerd. Die verwijst in laatste instantie naar de oedipale gezinsdriehoek: 'papa sluit mij uit van mamma'. (Of ga ik hier misschien dan toch *tè ver*? Genereert een zekere vertrouwdeheid met het psychoanalytisch vocabulaire, hoe amateuristisch ook, al te makkelijk herkenningen van altijd weer hetzelfde 'oerconflict'?)

3.

Alvast het sociologische, door Karl Mannheim geijkte gebruik van de term generatie veronderstelt bepaald meer dan alleen maar een gemeenschappelijk traject, uitlopend op